

МИСТЕЦЬКІ ПОСТАТІ

УДК 75.036.7(477.83-25)"195/..."(043.5)

Надія **Братюк**

аспірантка Львівської національної
академії мистецтв

Експресіонізм у творчості Михайла Демцю

Анотація. Для дослідження експресіонізму обрано творчість представника львівського мистецького середовища Михайла Демцю, з творчістю якого знайомі не тільки у Львові, а й в Італії, Франції, Німеччині, Іспанії, Польщі, Бельгії та інших країнах. Для виявлення експресіоністичної складової у творчості львівського маестро проведено порівняльний аналіз станкових живописних робіт М. Демцю з роботами відомих західноєвропейських митців В. Ван Гога, Г. Мюнтєр, О. Новаківського, Е. Нольде, Ф. Марка, М. де Вламінка. Для якісного мистецтвознавчого аналізу були підібрані роботи інших відомих митців за тією ж тематикою. При порівнянні експресивних живописних творів ми виокремили спільні та відмінні риси, які допомогли краще зрозуміти стилістичні особливості, притаманні саме творчості М. Демцю.

У результаті дослідження зауважено характерні риси, серед яких можна виділити пастозність і ритміку мазка. Скульптурність фарби, жива імпульсивно-нервова лінія контуру та контраст кольорової палітри є наступними виразними рисами образно-чуттєвого художнього мислення митця. Сила українського духу виразно простежується в гуцульських темах, зображенні українок.

Ключові слова: експресіонізм Михайла Демцю, львівське малярство ХХІ століття, живопис.

Постановка проблеми. Концептуально експресіонізм як мистецька течія пов'язаний з іменами німецьких художників Е. Л. Кірхнера, Е. Хеккеля, К. Шмідт-Ротлуффа, Е. Нольде, М. Пехштейна, О. Мюллєра, які заклали певні методологічні засади та формальні засоби, що притаманні експресивній живописній мові. В українській мистецькій практиці експресіонізм проявився на початку ХХ ст. у творчості львівських митців О. Новаківського, Д. Довбошинського, І. Завадовського, які зосередилися на вирішенні актуальних на той час живописних завдань. З плином часу експресіонізм набув нових

живописних модифікацій у працях львівських митців В. Бажая, Б. Буряка, С. Гая, С. Савченка, В. Стасенка, а також М. Демцю. За специфікою мислення та світосприйняття митець продовжує розробляти експресивні пластичні засоби виразності, які відображають особливості авторського задуму та української позиції в живописних полотнах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Цінну інформацію за темою нашого дослідження мають альбоми «Михайло Демцю» (2011), «Михайло Демцю. Акварель. Кераміка» (2016), «Михайло Демцю. Живопис» (2018), «Демцю Михайло. Кольори України» (2002, 2004), які містять велику кількість якісних кольорових репродукцій живописних і акварельних робіт різних періодів творчості митця. Допоміжними в нашому дослідженні є мистецтвознавчі та публіцистичні статті В. Гусара, Т. Чуйко, А. Будкевича, М. Фролової, Г. Яреми, Т. Козиревої.

Вагому роль для дослідження творчості М. Демцю відіграли дослідження О. Голубця «Мистецтво ХХ століття: український шлях» (2012) [6] і «Між свободою і тоталітаризмом: мистецьке середовище Львова другої половини ХХ століття» (2001) [7], які окреслюють незвичайність мистецьких процесів, що безпосередньо вплинули на живописний характер творчості львівських митців. Вагомою в дослідженні станкового малярства Львова стала праця О. Голубця «Сучасне малярство Львова» (2017) [8], у якій розглядаються та аналізуються основні постаті «львівської мистецької школи».

Актуальність. Творчість М. Демцю не розкрита в сенсі експресивної специфіки, яка притаманна для живописних полотен автора. Зокрема, потребує ґрунтовного дослідження живопис М. Демцю, де виразно простежується експресіоністична стилістика. Саме тому ми обрали групи творів, що є необхідними для проведення певних паралелей з відомими роботами європейських митців. Такий спосіб порівняння живописних робіт виразно підкреслює характерні особливості експресивної живописної мови та характер мазка, що притаманний саме львівському художнику. Таким чином, порівнявши роботи різних митців, можемо виокремити спільні та відмінні риси, що притаманні для експресивної творчості М. Демцю.

Мета – провести порівняльний мистецтвознавчий аналіз за однією тематикою обраних живописних робіт М. Демцю з роботами В. Ван Гога, Г. Мюнтер, О. Новаківського, Е. Нольде, Ф. Марка, М. де Вламінка, виокремити художні особливості, що притаманні для експресіоністичної стилістики художника.

Новизна. Ми розглядаємо творчість М. Демцю через призму на-

явності в його живописних роботах чинника експресивності, який виразно домінує в мистецькому почерку автора. Творчість М. Демцю є яскравою складовою львівського загальномистецького процесу. Використовуючи порівняльний аналіз, отримуємо цікаві наукові результати, що містять очевидну новизну. У статті виокремлюємо авторський живописний почерк, який вирізняється експресивною мовою живописних засобів і оригінальністю творчого мислення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Живопис М. Демцю продовжує експресивні пошуки львівської мистецької школи другої половини ХХ ст. У творчості художника гармонійно злилися західноєвропейські та українські тенденції, що відобразилися в оптимістичному буянні барв, де візуальна феєрія кольору сконцентрована в неповторному ритмі мазків. Випусник Львівського училища прикладного мистецтва ім. Івана Труша, де станкові пошуки та темперамент письма своєчасно підтримали викладачі з фаху Т. Драган і М. Бордун. Багатий духовно-моральний імператив М. Демцю демонструють акварелі, які є відображенням внутрішнього світу митця. Художник з часом обирає олійну техніку, яка дозволяє потужніше розкрити емоційний порив, відобразивши його у власному композиційному вирішенні, кольоровій експресії та динаміці соковитих мазків. Основні концептуальні ідеї, які автор заклав ще в 1990-х роках, тепер активно трансформувалися в широкий тематичний діапазон експресивних робіт. У творчості М. Демцю спостерігаємо любов до краєвидів Франції, Італії, Голландії, Монако, які змінюються до українських просторів Дніпра, Карпат. Однією з улюблених тем є психологічно-образний портрет гуцулки Ксені, яка є узагальненим чуттєво-емоційним образом української жінки, певною творчою інтерпретацією автора. Від 1990-х років його живописна мова постійно змінюється в напрямку максимальної виразності, що виражається у пастозності мазка чи деформації натурного матеріалу.

На думку О. Федорука, львівський живопис має свої особливості: «Для мене львівська школа – то насамперед стиль, інтелігентно стишений поза межами агресивних арт-дій, з розширеним зором до вікон паризьких, берлінських, празьких, краківських, віденських, римських, і з поглядом, що залюблений в історико-культурні традиції краю, традиції народного рукотворення – мистецька культура міжвоєнного часу Європи стала часткою львівської культури» [1, с. 12-13].

У сфері станкового мистецтва художник захоплюється творчістю П. Пікассо та енергетичними полотнами німецьких експресіоністів.

Львівському митцеві також імпонують живописні роботи Е. Нольде, С. Далі, Г. Ріхтера. Серед сучасних українських митців йому близька творчість А. Криволапа, М. Журавля, П. Бевзи, П. Лебединця.

Переглянувши та зібравши достатню кількість літератури на тему творчості М. Демцю, помічаємо, що бракує певної наочності та систематизованості візуального матеріалу. Ми аналізуємо твори різного часового діапазону, який охоплює роботи XIX – XX ст. Такі порівняння ми обрали навмисно для кращого виокремлення характерних експресивних рис, притаманних творчості львівського художника. При такому мистецтвознавчому аналізі експресіоністичні риси та концепція автора розкриваються в новій царині, з позицій експресіонізму.

Для порівняння обрані найхарактерніші роботи, притаманні творчості М. Демцю, та репродукції іншого відомого митця. Портрети львівського художника вирізняються особливою розкутою живописною манерою та експресивністю творчого почерку. Одним з таких є портрет М. Демцю «Митрополит» (2011), який порівнюємо з портретом О. Новаківського «Мойсей (Портрет Андрея Шептицького)» (1915–1919) (іл. 1). У роботах обох митців відчувається активна експресія та рельєфність живописного мазка. Львівський митець доводить до максимальної напруги звучання кольорових співвідношень жовтої, блакитної, білої, коричневої, синьої та червоної барв. Обидва живописні портрети намальовані на витягнутих вертикальних форматах, композиційно розділені на передній та задній плани. Якщо в роботі О. Новаківського «Мойсей (Портрет Андрея Шептицького)» ці два плани читаються легко, то в роботі львівського художника «Митрополит» фон активно взаємодіє з обличчям і стає рівноправним учасником композиційної структури твору. Автопортрет «Митрополит» ніби виконаний на одному подиху, без зайвих зусиль. За словами митця: «Роботу, яку я виконую за один сеанс, то є експресіонізм... а роботу, яку я роблю кілька тижнів або місяцями довожу, то вже є ближче до імпресіонізму... Але це все відносно...» [13]. У роботі О. Новаківського передній план займає поважна постать А. Шептицького з мечем в правій руці та промодельованими складками плаща, а М. Демцю створює образ митрополита без додаткових деталей. Спостерігаються також зміни і за композиційною побудовою картин. Якщо О. Новаківський опрацьовує пейзаж на задньому фоні, то М. Демцю для тла обирає локальний червоний колір, що гармонійно доповнює обрану кольорову гаму, створюючи цілісне враження від роботи. Такий прийом використаний навмисно, адже червоний колір виділяється

в загальному колориті картини на фоні білого і жовтого, і в тональному аспекті залишається на задньому плані. Якщо у погляді А. Шептицького О. Новаківський передає мужність, силу духу та твердий характер, то зосереджений погляд темних очей у роботі М. Демцю передає внутрішню духовну силу митрополита. В обох полотнах відрізняється кольорова гама – в О. Новаківського вона холодна, а в М. Демцю тепла, навіть гаряча. Іншими також є насиченість барви та композиційної структури, різниться сила тональних співвідношень і живописна стилістика. Спільною рисою обох робіт є тільки образ митрополита, виконаний за допомогою різних формальних засобів. Автопортрет М. Демцю світиться внутрішньою мудрістю, яка переконливо передана через проникливий погляд і вдале контрастне світлотіньове моделювання форми. Окрім того, цікавим є момент у роботі львів'янина, де світлотінь подана в жовто-блакитних кольорах, що викликає невимушені асоціації з кольоровою символікою українського прапора та національною ідентичністю українців. Загалом у обох роботах спостерігається більше відмінностей, ніж спільних рис. Але основний критерій, що їх поєднує, безперечно, експресивність, що є виразною та характерною рисою творчості митців.

За силою емоційного впливу краєвиди у творчості М. Демцю посідають чільне місце. Серед багатьох його робіт для мистецтвознавчого аналізу обрано роботу «Вид на Лоріон. Франція» (2007) та живописне полотно М. де Вламінка «Річка Сена в Шату» (1906) (іл. 2). У творах спостерігається подібність композиційної структури, яку можна поділити на дві однакові площини: першу займає велика частина води, другу – простір неба. Загалом у двох роботах домінує насичена тепло-холодна гама. Утім, у роботі М. де Вламінка переважає холодний блакитний колір. Однак тепло-гаряча кольорова гама львівського живописця злагоджено поєднується та домінує над холодним спектром барв. Варто зазначити, що влучною характеристикою пейзажної творчості митця є слова мистецтвознавця В. Гусара: «Його композиції не замальовки з натури, а певні образи, що народжуються в уяві, при творчому, чуттєвому переосмисленні краєвидів...» [3, с. 8]. Так, у роботі «Річка Сена в Шату» можна помітити два кораблі та невеличку частину третього, який навмисно не вмістив митець. Проте в роботі львівського митця з лівого боку спостерігається подібний прийом. Необхідно відзначити своєрідну пульсацію кольорової лінії в роботі «Вид на Лоріон. Франція», яка, утворюючи завитки, створює чуттєво-емоційну гру кольору й додає динамічності. Характерно,

що динаміка в роботі М. Демцю передається саме через напрямок руху кораблів і закручено-нервові лінії, тоді як робота «Річка Сена в Шату» виглядає статичною через особливість горизонтальної та вертикальної техніки нанесення мазка на полотно. Цікаво, що до відмінностей між двома роботами зараховуємо різну композиційну побудову та довжину мазка, що впливає на емоційне забарвлення і ступінь експресивності барви. Помітним явищем є також різні тональні співвідношення. До спільних рис, окрім композиційного поділу, також зараховуємо віддзеркалення неба на воді та кількість кораблів. Так, у обох полотнах спостерігається трактування зображення далекого берега з будівлями. Загалом художникові вдалося передати своє захоплення красою водної стихії та відобразити за допомогою живописних засобів власне чуттєво-емоційне враження.

Надзвичайно цікаве мистецьке письмо спостерігаємо в роботах М. Демцю «Натюрморт» (2015) і Г. Мюнтер «Жовтий натюрморт» (1909). Одразу помітною стає витончена колористична гама жовтого кольору. Величезну роль у роботах відіграє композиційна структура. Якщо М. Демцю зобразив свій натюрморт з точки зору людини, що стоїть, то Г. Мюнтер намалювала стіл у фасовому положенні. Обидві роботи трактовані площинно. Активну роль відіграє лінія, яка не тільки окреслює предмети, а й передає насичену напругу темно-синього кольору в роботі Г. Мюнтер. У живописі М. Демцю лінія змінює свою барву з блакитної на червону, таким чином підтримуючи цілісність колористичної композиційної структури. Утім, серед двох робіт активніші акценти з'являються в роботі «Жовтий натюрморт» в образі дитячої іграшки короля і блакитного предмета. Окрім того, важливим моментом у обох роботах є різна масштабність предметів, які змінюють відчуття простору. Ідея входження простору в предмети, розташовані на столі, присутня в обох роботах, але простежується виразніше в живописі М. Демцю. Цікавим також є зображення тіней, які створюють глибину в роботі та збагачують загальний тон. Тіні вдало доповнюють предмети на столі, чого немає в натюрморті німецької художниці. Приміром, спільними рисами є розімкнутість композиції та тепла жовтогаряча кольорова гама. Можна сказати, що в роботах фігурують також близькі тональні співвідношення. Відмінними рисами вважаємо різну масштабність композиції. У полотнах відрізняється також ступінь насиченості кольорової лінії та наповнення фону, що впливає на живописну стилістику. Фактурність мазка в живописі М. Демцю створює додаткову динаміку. Отже, таке

розмаїття форм і насиченість чистих кольорових барв перетворюються на складний ритм, що тільки підкреслює талант львівського митця.

Витончена гра активних кольорових площин представлена в картині М. Демцю «Запрошення до розмови» (2002) і Р. Дюфі «Інтер'єр з фруктами в вазі» (1908) (іл. 4). Тематика інтер'єру присутня в обох роботах, але живописні засоби відрізняються. У роботі М. Демцю композицію виконано в горизонтальному форматі, тоді як Р. Дюфі використовує вертикальну композицію. У роботі львів'янина широко використовуються зіставлення активних кольорових плям, переважає червоний, синій, жовтий та зелений кольори. Білу барву митець використовує як акцент. Тонко і влучно поєднавши між собою гарячі кольори, художникові вдалося досягнути цілісності композиції. Розмежування теплих і холодних тонів посилює чіткий поділ по горизонталі, що розділив полотно, окресливши чітко верх і низ композиції. За рахунок переваги червоної кольорової гами Р. Дюфі досягає певної лаконічності в межах одного тону. Центром композиції є фрукти у вазі та біла тканина на столі. На першому плані в обох роботах спостерігаємо стіл зі стільцями, навколо яких будується композиційна структура. Другий план роботи «Інтер'єр з фруктами в вазі» доповнюють елементи інтер'єру: постаті чоловіка в рамі, камін, шафа на задньому плані. Можна виділити характерні спільні риси, до яких зараховуємо тематику, перевагу теплих відтінків і насиченість кольору. Серед диференціальних особливостей вирізняється динамічність і експресивність мазка. Крім того, простежуємо різницю масштабу та поєднання активних кольорових площин. Полотно львівського маєстро випромінює експресію та позначене невимушеною цілісністю в колористичному плані.

Квіти у творчості М. Демцю неодноразово привертають увагу публіки, підкреслюють красу природи. На окрему увагу заслуговують роботи М. Демцю «Квіти сонця» (2011) та В. Ван Гоґа «Соняшники» (1888) (іл. 6). М. Демцю обрав витончену колористичну гаму, яка звучить багатством не просто жовтих, а сонячних, золотисто-оранжевих насичених теплих відтінків. Майстерно підібране переливання гарячих тонів підсилюється блакитними акцентами, які підпорядковуються загальній композиції, підкреслюють кут столу, глибину вази, білک на глечичку, але моментами вислизують і з'являються вертикальною лінією зліва, мазком і тінню справа. Загалом композиційна структура картинної площини поділена на три окремі частини: ваза із соняшниками; стіл; фон картини. Використання темно-коричневої барви в

центрі соняшників лише підкреслює стиглість квітів, а чорна тінь, яка падає просто на нас, підтримує баланс темного тону в картині. Так, за експресивністю мазка робота М. Демцю безумовно динамічніша, у ній сильніше поставлені темні акценти, домінує контрастність кольорової гами. Тоді як соняшники В. Ван Гога виглядають натуралістичними порівняно з квітами львівського художника. Зокрема, у роботі нідерландського митця значну увагу зосереджено на деталізації пелюсток. Тонка лінія контуру обводить тільки глечик і ділить задній план на дві площини. Єдиним блакитним акцентом у соняшнику є вкраплення кольору з правого боку. Художник олійними фарбами передає пастозність мазків, яка додає руху роботі. Відтак львівський митець активно використовує лінію, яка збагачує експресивні живописні засоби. Лінія, яка виступає обводкою в натюрморті М. Демцю, виразно грубша та насиченіша порівняно з лінією в роботі В. Ван Гога. Саме тому до спільних рис зараховуємо тематику квітів і перевагу теплої кольорової барви. Щодо відмінностей, то тут спостерігаємо експресивність стилістики та контрастність, яка притаманна творчості М. Демцю. Відмінності також присутні в композиційному баченні та живописній манері виконання. Також у роботі львів'янина присутня деформація усіх зображених елементів, витягнутість пропорцій, що підкреслює суб'єктивний експресивний узагальнений образ букета квітів у натюрморті. Застосувавши порівняльний аналіз між роботами М. Демцю «Квіти сонця» та В. Ван Гога «Соняшники», бачимо низку відмінностей. За композицією спостерігаються зміни в додаванні М. Демцю келиха з вином, круглого столу, меншої кількості соняшників, які композиційно зміщені вправо. У загальній композиції активні блакитні акценти підсилюють експресію жовтого кольору, контрастуючи з ним. До спільних рис обох робіт зараховуємо кольорову гаму, подібність композиційного розташування, розмір твору. Образно-емоційне наповнення твору потужною силою діє на реципієнта, завдяки чому картина справляє цілісне та глибоке враження.

Характерним зразком улюбленого живописного об'єкта для М. Демцю є тематика коней. Експресивність блакитного кольору та авторська стилізація в роботі М. Демцю вдало передають бурхливу динаміку та стрімкий рух. Наступна пара – це репродукції робіт М. Демцю «Молодий кінь» (2016) та Ф. Марка «Синій кінь I» (2011) (іл 7). Львівський митець зосередив увагу на динаміці ліній, які передають могутню силу коня, прудкість і волю. Образ коня в роботі Ф. Марка зображено в статичній композиції на фоні природи. Динамічності

та експресивності роботі М. Демцю додає особливість трактування лінії, яка, за словами автора, випукла, пастозна. В інтерв'ю пастозність і випуклість лінії митець пояснює як «скульптурність», яка додає експресивності, але має свої недоліки: «Сохне довго, бо це натуральні художні фарби... зараз в основному багато художників малює просто емаліями, або акрилом, що сохне відразу... але акрил не дає тої пластики... я працюю як скульптор... фарби не стискаються, не стікають, вони тримаються як барельєф чи скульптура. Можна відливати в бронзі барельєфи з моєї роботи...» [13], – жартома подає ідею автор. Рельєфність кольорового шару, пастозність і нервовість мазка характерні для творчості львівського маестро. Тональна напруга в роботі тільки посилюється за рахунок звучання червоної та жовтої лінії, яка загострює і без того напружену атмосферу. Багатство ліній підкреслює контур коня, додає динаміки та легкості. Біла довга лінія своєю протяжністю не тільки виділяє силует коня, а й створює певний ефект світіння навколо скакуна. У роботі «Синій кінь I» Ф. Марк не так активно застосовує лінію, його манера відрізняється плавністю тональних переходів, статичністю композиційного вирішення та вертикальністю формату. Спільними рисами обох робіт є тематика та використання синьо-блакитної барви. До рис, які різнять обидві репродукції, зараховуємо площинність і різноманітність заднього фону. Слід відзначити, що львівському художникові вдалося створити узагальнений динамічний експресивний образ, який промовисто передає атмосферу й дух вільного скакуна. Простір довкола коня у прямокутному форматі відіграє важливу роль за допомогою емоційної техніки живописних засобів лише підкреслює основний задум автора.

Серед інших особливою змістовністю сюжету вирізняється мотив танцю. Його силу та енергетику зображено в роботі європейського класика Е. Нольде «Танці навколо золотого тільця» (1910) та на полотні М. Демцю «Аркан» (2009) (іл. 5). Саме композиційне бачення вирізняється подібністю, адже в обох роботах присутні «дикі танці» навколо багаття. Проте, якщо назва «Танці навколо золотого тільця» відсилає нас до релігійних сюжетів, то «Аркан» зображує гуцульські народні гуляння, запальну силу та енергетику навколо ватри. В обох композиціях присутні символічні образи, які за допомогою гротеску та узагальнення доведені до виразних форм. Центральними фігурами в композиції М. Демцю є образи гуцулів, які в танку сплелися в єдиний ритм. Колористичний діапазон живописного полотна доречно доповнюється активними червоними плямами гуцулів з коричневою

обводкою, освітлені жовтим багаттям на тлі синього неба. Тоді як у роботі Е. Нольде переважають блакитний, білий, червоно-оранжевий та бузковий кольори. Завершує враження від сприйняття твору подання фігур танцівників і динаміка ліній, які немовби танцюють від тепла багаття, що в такому контексті звучить символічно. В обох роботах спостерігається різноманітність кольорової гами та ритму, які впливають на силу емоційного впливу. Зокрема, німецький художник не використовує обводку в фігурах. Він надає перевагу тональним плямам складної форми та ламаним рухам оголених танцівників, які рухаються в духовному екстазі. Отже, спільними рисами є тематика, динаміка композиції та кольорова експресивність. Серед відмінностей – живописна стилістика, кольорова палітра та ритм фігур. У кінцевому підсумку можемо стверджувати, що робота М. Демцю «Аркан» глибоко експресивна, із цікавими тональними співвідношеннями, плавними лініями, які тільки підкреслюють динаміку танку. Інтерпретація гуцульського танцю – це оригінальне авторське духовно-емоційне бачення М. Демцю, яке суттєво відрізняється від роботи Е. Нольде.

Творче переосмислення попереднього мистецького досвіду було трансформоване в інтерпретаційну роботу М. Демцю «Із серії зустрічі з Пікассо» (2010) та П. Пікассо «Герніка» (1937) (іл. 8). Зауважимо, що буання експресивної кольорової енергетики в роботі М. Демцю контрастує з гризальною композицією П. Пікассо. Львівський художник відобразив свої емоційні переживання, переосмисливши роботу П. Пікассо «Герніка». Активну роль у творі М. Демцю відіграє динаміка композиційного вирішення, яку підкреслює обрана кольорова палітра. Кольорова гама, у якій домінують три основні кольори – червоний, жовтий і темно-синій, – створює особливу атмосферу. Сама композиція нагадує трикутник, що спирається на півколо, де трикутник вписаний у вертикальний формат. Така простота композиційного бачення створює необхідну виразність геометричних форм, що посилюють динамічність жовтого світла. Активну роль у творі відіграють образні елементи ока-лампи, голови бика, літаючої голови жінки, голови фігури з піднесеними руками, які М. Демцю підкреслює білою обводкою на фоні червоної площини. Передній план займає півколо, де фактура подовгастих ліній яскраво виражена. Темно-синя барва переднього плану майстерно переплітається з бликами білого, жовтого й червоного світла. Порівнявши обидві роботи

за тональною характеристикою, можна зробити висновок, що в роботі М. Демцю спостерігається перевага середніх тонів, потім темних, найменше бачимо ліній обводки світлих відтінків. Центральним образом композиції постає голова коня, яка немовби тягнеться до світла. Живопис П. Пікассо порівняно світліший за тоном. У живописі М. Демцю насичений колір створює динамічну композицію. Автор, інспіруючись упізнаваними образами з картини П. Пікассо, додає сили драматичному та динамічному настрою. Спільними рисами обох творів вважаємо багатство символічних образів і філософських змістів. У обох роботах присутня схожість тематики, знаковість, але абсолютно різне трактування живописної форми, є різний формат і емоційне навантаження. Також різниться кольорова гама та композиційна структура, що впливає на тональні співвідношення, використання лінії та плями. Робота М. Демцю «Із серії зустрічі з Пікассо» – це творче переосмислення, власна експресивна живописна візія з активним лінійним контуром і композиційною побудовою.

У статті «О де набрати слів?» від 14 січня 2002 р. Віктор Москалюк підкреслює оригінальність і самобутність мистецьких пошуків художника, його приналежність саме до українського малярства: «У багатьох роботах М. Демцю каркас малюнка фігур збитий ритмікою чорних ліній та контурів, як у вітражах. Очевидний вплив французького імпресіонізму і постімпресіонізму на стилістичні ознаки його живописної манери. Це краєвиди Карпат – «Гори кличуть», «Вечеря», «Марічка», «Гуцулка», «Карпати», «Дніпро», «Голубий натюрморт», краєвиди з човнами, річками; паризькі мотиви – «Ранкова Сена», «Париж, завжди Париж», міські пейзажі Львова й багатьох інших міст. Ще одна ознака характерна для його живописного стилю, – це експресія кольору, експресія технічних прийомів виконання» [9]. У своїх роботах автор звертається до фольклору, української міфології, історії Гуцульщини. Художник надихається природою рідних Карпат. Спосіб організації картинної площини та барвисті насичені кольорові співвідношення характеризують самобутність мистецьких пошуків. На думку львівського художника: «Погано, коли невміло роблять українські теми... українські теми мають бути сильними... і коли вони зроблені, то вони виглядають модерно, авангардно...» [13].

Висновки. Отже, проаналізувавши вибрані твори художника, можна виділити основні характерні риси, притаманні для творчості митця; живописна пастозність і скульптурність мазків. Жива лінія контуру та контраст кольорової палітри створюють експресивне враження від

робіт. Серед характерних рис спостерігаємо підвищену емоційність, що виражається глибокою інтуїтивністю та декоративною площинністю. Експресію емоційного пориву митця та відчуття руху передає ритміка ліній, що переплітаються між собою чи слугують контуром. Багатство технічних прийомів, які гармонійно взаємодоповнюють один одного, збагачують живописну стилістику митця.

Як і у більшості українських митців, відчутна виразна українська позиція, яка вирує на полотнах митця. Про неї згадує М. Маричевський: «Але ж аніскільки не кинувся навсібіч (навіть у «фр. пейзажах»). Ця його, Демцева, «законсервованість» вже дала Україні й світові яскравий почерк мистецької особистості» [10].

У багатьох роботах М. Демцю можна помітити біле полотно, яке моментами ніби просвічується між мазками. Такий прийом нагадує фовістів і додає повітряності та легкості за рахунок світлого підкладу, який митець залишив навмисно. Феєрія кольору присутня в багатьох роботах львівського художника, настрої твору залежить від сили мазка та його величини, прямого чи нервового. Чергування в одній роботі прямих чи емоційних ліній, особливість накладання мазка на полотно в сукупності створюють складну кольорову вібрацію.

Роботи М. Демцю захоплюють експресивністю. Для автора характерне поєднання відкритих насичених теплих відтінків з активними тональними контрастами. У його роботах усе ґрунтується на контрасті: від контрасту по тепло-холодності до контрасту по лінії. В останніх полотнах із серії «Арт у синьому» його палітра стає менш різноманітною, підсилюється звучання синьо-блакитного кольору. Така звуженість кольорової палітри застосовується як необхідність змін, які тільки збагачують станкову творчість. Полотна автора характеризуються життєрадісністю, чуттєвою атмосферою, буянням теплих кольорових відтінків. Пастозність, нервова емоційність живописного мазка, динамічність – основні характерні риси, притаманні саме для творчості митця.

За допомогою мистецтвознавчого аналізу вдалося порівняти роботи різних митців, виокремити спільні та відмінні риси, поглянути на живописні полотна М. Демцю під експресивним кутом мистецтвознавчого аналізу. Наприклад, у багатьох полотнах спостерігається динамічність композиції, активне володіння плямою, лінією, фактурою, оригінальне поєднання кольорів. Вдалося виокремити характерні стилістичні особливості, притаманні саме для творчості львівського художника.

Аналізуючи роботи М. Демцю, зробимо висновок, що творець вміє

мислити кольором. Спосіб організації живописного середовища часто інтуїтивний, де активну роль відіграє феєрія барви. Серед митців львівського мистецького середовища М. Демцю вирізняється своєю стихією письма, яка в емоційно-чуттєвому плані глибоко експресивна. Відповідно до жанрово-тематичного розмаїття полотен авторові вдалося експресивно змалювати українські ландшафти, європейські міста, натюрморти, портрети. Тяжіння до експресивного світовідчуття відповідає творчій натурі художника, уявно-образному мисленню, яке ґрунтується на багатій українській міфології та природному просторі Карпат.

Як представник львівської мистецької школи, М. Демцю вирізняється не тільки оригінальністю художнього мислення, а й власною живописною стилістикою. За допомогою використання пастозності барви збільшується комунікативна сила емоційного пориву, що діє на глядача. Часто автор створює роботи швидко, на одному подиху, що дозволяє мислити моментом, цілісно уявляти композицію та тональні співвідношення кольорових площин. У багатьох полотнах деталі змалювано досить узагальнено, що забезпечує можливість концентрації глядача на основному об'єкті. Жива лінія контуру хвилює, окреслює вигини форми та стає засобом виразності, своєрідним продовженням руху руки. Продуманість композиційної побудови картини збагачує силу експресивної мови в живописних роботах.

Визначаючи специфіку авторського стилю М. Демцю, слід зауважити, що живописна мова європейських митців часів зародження і розвитку експресіонізму суттєво відрізняється від сучасного світогляду та живописних полотен львів'янина. Якщо експресивна складова на початку ХХ ст. була відображенням складних політичних перетворень, передчуттям неминучої війни, то для українського художника ХХІ ст. експресивність живописної складової виражає позитивні емоції, сили світла, перемогу добра над злом. Сама символіка кольорових співвідношень викликає абсолютно інший асоціативний ряд. У живописній творчості спостерігається тяжіння автора до національної форми виразності через портрет, пейзаж, натюрморт, яка глибоко закладена у світовідчутті та характері митця. Характерною рисою творчого зростання є тяжіння саме до українських тем і пошук їх візуальної форми. У роботах львівського художника «Із серії зустрічі з Пікассо» (2010), «Аркан» (2009), «Молодий кінь» (2016), «Квіти сонця» (2011), «Запрошення до розмов» (2002), «Натюрморт» (2015), «Вид на Лоріон. Франція» (2007), «Митрополит» (2011), як доводить порів-

няльний аналіз, залишається актуальною система живописання із застосуванням активного насиченого кольору та експресії мазка.

На тлі мінливого культурно-мистецького життя України ХХ – ХХІ ст. творчість цього автора виділяється сміливими поєднаннями кольорових співвідношень холодних і теплих відтінків. Пластичність живописного письма Михайла Демцю є одною з характерних рис, що підкреслює яскраву мистецьку постать у контексті загальноукраїнського та львівського мистецтва ХХ – ХХІ ст.

1. Демцю М. І. Альбом. Національний музей Тараса Шевченка. Київ : КНВМП Символ-Т, Premium Print Solutions, 2011. 111 с., іл.
2. Демцю М. І. Акварель, кераміка. Київ : Фамільна друкарня Huss, 2016. 97 с., іл.
3. Демцю М. І. Живопис. Київ : Фамільна друкарня Huss, 2018. 95 с., іл.
4. Афанасьєв В. А. Українське радянське мистецтво 1960-1980-х років. Київ : Мистецтво, 1984. 224 с., іл.
5. Белічко Ю. Тема-Образ-Ідея: тенденції розвитку сучасного українського образотворчого мистецтва 1945–1972. Київ : Мистецтво, 1978. 277 с.
6. Голубець О. М. Мистецтво ХХ століття: український шлях. Львів : Колір ПРО, 2012. 200 с., іл.
7. Голубець О. М. Між свободою і тоталітаризмом: мистецьке середовище Львова другої половини ХХ століття. Львів : Академічний експрес, 2001. 175 с., 152 іл.
8. Голубець О. М. Сучасне малярство Львова. Львів : Бак, 2014. 143 с.
9. Демцю Михайло. Кольори України: Альбом. Київ : [б. в.], 2002. 48 с., іл.
10. Демцю Михайло. Кольори України: Альбом / за ред. М. Маричевського. Київ : Софія-А, 2004. 95 с. (Серія «Наш час – наш простір»; Кн. 8).
11. Демцю Михайло. Малярство. Національна спілка художників України. Київ : Образотворче мистецтво, 2000. Іл., склад. в 6 с.
12. Виставка творів молодих художників Львова. Каталог. Львів : Облполіграфвидав, 1984. 24 с., іл.
13. Інтерв'ю із Михайлом Демцю. Львів, 14 жовтня 2018 року. Приватний архів Н. Братюк.
14. Будкевич А. Михайло Демцю. Чародій малярської кольористики. URL : http://texty.org.ua/pg/blog/aict/read/83782/МУhAJLO_DeMCu_ChARODIJ_MALaRSKOji_KOLORYSTYKY (дата звернення: 20.02.19).
15. Ярема Г. Михайло Демцю: Колись продав свої роботи за безцінь, а потім відкупив удесятеро дорожче. *Високий Замок*. 2017. URL : <https://wz.lviv.ua/interview/199010-mykhailo-demtsyu-kolys-prodav-svoi-roboty->

za-beztsin-a-potim-vidkupyv-udesiatero-dorozhche (дата звернення: 20.01.19).

References

1. Demtsiu, M. (2011) Albom. [Myrhailo Demtsyu. Album] Kyiv : KNVMP Symvol-T, Premium Print Solutions. [In Ukrainian].
2. Demtsiu, M. (2016) Akvarel, keramika. [Myrhailo Demtsyu. Album. Watercolor, ceramics] Kyiv : Familna drukarnia Huss. [In Ukrainian].
3. Demtsiu, M. (2018) Zhyvopys. [Myrhailo Demtsyu. Painting] Kyiv : Familna drukarnia Huss. [In Ukrainian].
4. Afanasiev, V. (1984) Ukrainske radianske mystetstvo 1960-1980-kh rokiv. [Ukrainian Soviet art of the 1960-1980s] Kyiv : Mystetstvo. [In Ukrainian].
5. Belychko, Yu. (1978) Tema-Obraz-Ideia: tendentsii rozvytku suchasnoho ukrainskoho obrazotvorchoho mystetstva 1945–1972. [Topic-Obraz-Idea: Trends in the Development of Contemporary Ukrainian Fine Arts] Kyiv : Mystetstvo. [In Ukrainian].
6. Holubets, O. (2012) Mystetstvo XX stolittia: ukrainskyi shliakh. [Art of the twentieth century: the Ukrainian way] Lviv : Kolir PRO. (In Ukrainian).
7. Holubets, O. (2001) Mizh svobodoiu i totalitaryzom: mystetske seredovyshe Lvova druhoi polovyny XX stolittia. [Between freedom and totalitarianism: the artistic milieu of Lviv in the second half of the XX century] Lviv : Akademichnyi ekspres. [In Ukrainian].
8. Holubets, O. (2014) Suchasne maliarstvo Lvova. [Modern painting of Lviv] Lviv : Bak. [In Ukrainian].
9. Demtsiu Mykhailo. (2002) Kolory Ukrainy: Albom : [Colors of Ukraine: Album] Kyiv : [b. v.]. [In Ukrainian].
10. Demtsiu Mykhailo. (2004) Kolory Ukrainy: Albom : [Colors of Ukraine: Album] / za red. M. Marychevskoho. Kyiv : Sofiia-A. (Seriia «Nash chas – nash prostir»; 8). [In Ukrainian].
11. Demtsiu Mykhailo. (2000) Maliarstvo. [Mykhailo Demtsyu. Painting] Natsionalna spilka khudozhnykiv Ukrainy. Kyiv : Obrazotvorche m-vo. [In Ukrainian].
12. Vystavka tvoriv molodykh khudozhnykiv Lvova. (1984) Kataloh. [Exhibition of works of young artists of Lviv] Lviv : Oblpolihrafvydav. [In Ukrainian].
13. Interviu iz Mykhailom Demtsiu. (14 zhovtnia 2018) [Interview with Mykhailo Demtsyu] Lviv. (Pryvatnyi arkhiv N. Bratiuk).
14. Budkevych A. Mykhailo Demtsiu. Charodii maliarskoï kolorystyky. [Mykhailo Demtsyu. The magic of painting color] URL : http://texty.org.ua/pg/blog/aict/read/83782/MYhAJLO_DeMCu_ChARODIJ_MALaRSKOJi_KOLORYSTYKY.
15. Yarema, H. (2017) Mykhailo Demtsiu: Kolys prodav svoi roboty za beztsin,

a potim vidkupyv udesiatero dorozhche. [Mykhailo Demtsyu: Once they sold their works for no value, and then bought ten times more expensive] In Vysokyi Zamok. URL : <https://wz.lviv.ua/interview/199010-mykhailo-demtsyu-kolys-prodav-svoi-roboty-za-beztsin-a-potim-vidkupyv-udesiatero-dorozhche>.

ANNOTATION

Nadiia Bratiuk. Expressionism in the work of Mykhailo Demtsiu. Avant-garde fully manifested in Germany, Poland, Austria, Czech Republic, Belgium, Norway, has also been developed by Ukrainian artists. Owing to a galaxy of outstanding artistic personalities — K. Kandinsky, K. Malevich, A. Arkhypo, — the avant-garde spirit and its ideas penetrated the Ukrainian art. Expressionism in Lviv's art occupies a prominent place along with other avant-garde artistic trends.

Ukrainian artists of the 20th and early 21st centuries continue evolving in line with contemporary pictorial tendencies. It is worth noting that Lviv pictorial art significantly differs from painting of other European countries. Creative work of a representative of Lviv artistic environment, Mykhailo Demtsiu, was selected for studying expressionism.

Oeuvre of M. Demtsiu is known not only in Lviv but also in Italy, France, Germany, Spain, Poland, Belgium, and other countries. His pieces of work are popular because of incredible aesthetics and vivid colorfulness. Coloristic power of paintings seems to exacerbate the viewer's imagination, attracts, forces to get lost in time - without blinking an eye you are celebrating Easter, resting on Seine riverbank, Mary is looking gently at you, and you are overwhelmed by jazz music ... The originality of compositional solutions is enhanced by lines dynamism of the and color palette contrasts creating positive energy that is inherent in creativity of the Ukrainian artist. Due to large number of paintings' reproductions, those works were selected, in thematic range of which the author constantly embodies his picturesque visions and emotional impression of life.

In order to reveal an expressionist component in work of Lviv maestro, it was suggested to conduct a comparative analysis of easel paintings of M. Demtsiu with works by famous West European artists V. van Gogh, G. Münter, O. Novakivskyi, E. Nolde, F. Mark, M. de Vlaminck. For high-quality art review, works of other well-known artists were selected on the same subject as the works of the Lviv artist.

As a result of the comparative analysis the works of famous artists acquire a new sound along with the works of the modern author. The main artistic peculiarities by which painting works can be compared are: composition, color scheme, stylistics, line, spot, concept, rhythm, deformation degree, saturation,

tonal relations, subject. Such division adds visibility and structures visual material and thus it becomes possible to look at works from a new angle, to consider dynamics of professional, figurative, and emotional growth of the artist.

We compare herein the power of emotional influence and originality of the artist's imaginative thinking, which directly affects dynamics or static nature of the compositional construction. When comparing expressive paintings we singled out common and distinctive features that helped to better understand the stylistic peculiarities characteristic of creativity of M. Demtsiu. Cheerful temperament of the artist and figurative and philosophical attitude to life are manifestations of expressive style of painting.

Having analyzed the artist's oeuvre, we noticed characteristic features, among which pastose technique and brushstroke rhythmic can be singled out. Paint sculpturesqueness, live impulse-nervous contour line, and color scheme contrast are next expressive features of figurative and sensual artistic thinking of the artist. Virtuoso command of expressive means is enhanced by expressive compositions. Increased emotionality expressed in hyperbolized sense of motion and internal dynamics is also revealed in the works. Plane decorative effect and holistic color conception enriching the artist's formal-colorist searches dominate in the works.

Thus, unlike V. van Gogh, G. Münter, O. Novakivskyi, E. Nolde, F. Mark, M. de Vlaminck, works of M. Demtsiu are characterized by expressive brushstroke and pastose technique. Power of the Ukrainian spirit is clearly traced in Hutsul themes, portrayal of the Ukrainian women. Analyzing his works, one can conclude that the artist is able to think in color by successfully transmitting the power of emotional impulse. This specificity of creativity is inherent in *alla prima* technique the artist works in.

Works of M. Demtsiu are distinguished by color scheme expressiveness as a result of which his palette becomes diversified, the sound of certain tonal-colored colors amplifies. We observe constriction of the color scale in recent years, which are treated by the artist as the necessity for changes that only enrich the creativity. Paintings of M. Demtsiu are characterized by optimistic world perception and overwhelming warm color shades. Special emphasis is laid on stylistic of the painting language of the Lviv artist, for which use of smooth and relief lines often changing their thickness and color structure is peculiar. The author also resorts to brushstroke colorfulness in national subject. On the professional side, the artist perfectly commands a variety of pictorial techniques with oil painting being the favorite one. The technique directly affects the painting pattern, which is a kind of spiritual and figurative synthesis of reality and subjective worldview. Moreover, the artist makes an active emphasis on the color scheme the strength of emotional message,

subject, rhythm, dynamics, power of tonal relations depend on.

Bold combination of color correlations of cold and warm shades is characteristic of the works of Lviv colorist painter M. Demtsiu. Details are depicted rather generalized in many canvases, which facilitates the viewer in concentrating on the main object. Forethought of the composition allows feeling the connection, own presence in the painting. The originality of intuitive artistic vision affects the originality and character of the works. No wonder exhibition activities and creative potential of M. Demtsiu are developing with renewed vigor.

Key words: expressionism of Mykhailo Demtsiu, Lviv pictorial art of the 21st century, painting.

АННОТАЦИЯ

Надежда Братюк. Экспрессионизм в творчестве Михаила Демцю.

Для исследования экспрессионизма избрано творчество представителя львовской художественной среды Михаила Демцю, с творчеством которого знакомы не только во Львове, но и в Италии, Франции, Германии, Испании, Польши, Бельгии и других странах. Для выявления экспрессионистической составляющей в творчестве львовского маэстро проведен сравнительный анализ станковых живописных работ М. Демцю с работами известных западноевропейских художников Ван Гога, Г. Мюнтер, А. Новаковского, Э. Нольде, Ф. Марка, М. де Вламинка. Для качественного сравнительного анализа подобраны работы других известных художников с той же тематикой. При сравнении экспрессивных живописных произведений между собой мы выделили общие и отличительные черты, которые помогли лучше понять стилистические особенности, которые присущи именно творчеству М. Демцю.

В результате исследования отмечены характерные черты, среди которых можно выделить пастозность и ритмику мазка. Скульптурность краски, живая импульсивно-нервная линия контура и контраст цветовой палитры являются следующими выразительными чертами образно-чувственного художественного мышления художника. В отличие от работ известных экспрессионистов, работы М. Демцю отличаются экспрессивным наложением мазка и пастозностью. Сила украинского духа отчетливо прослеживается в гуцульских темах, изображении украинок.

Ключевые слова: экспрессионизм Михаила Демцю, львовская живопись XXI в., живопись.

Іл. 1. О. Новаківський «Мойсей (Портрет Андрея Шептицького)» (1915-1919)

М. Демцю «Митрополит» (2002).

Іл. 2. М. де Вламінк «Річка Сена в Шату» (1906)

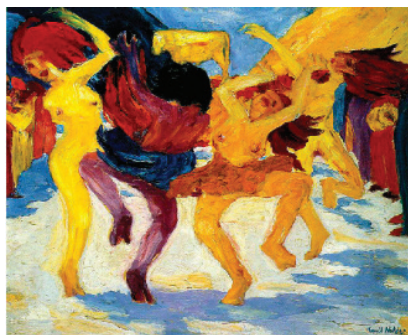
М. Демцю «Вид на Лоріон. Франція» (2007)

Іл. 3. Г. Мюнтер «Жовтий натюрморт» (1909) М. Демцю «Натюрморт» (2015)

Іл. 4. Р. Дюфі «Інтер'єр з фруктами в вазі» (1908) М. Демцю «Запрошення до розмови» (2002)

Іл. 5. Е. Нольде «Танці навколо золотого тільця» (1910) М. Демцю «Аркан» (2009)

Іл. 6. В. Ван Гога «Соняшники» (1888) М. Демцю «Квіти сонця» (2011)

Іл. 7. Ф. Марка «Синій кінь I» (2011) М. Демцю «Молодий кінь» (2016)

Іл. 8. П. Пікассо «Герніка» (1937) М. Демцю «Із серії зустрічі з Пікассо» (2010)

